

ANVÄNDNING OCH ICKE-ANVÄNDNING AV KVÄLLSPRESSEN: PÅ PAPPER, VIA DATOR, MOBIL OCH SURFPLATTA

MATHIAS A. FÄRDIGH OCH OSCAR WESTLUND

Svensk kvällspress spelar en viktig roll för hur många svenska invånare tar del av nyheter om vad som sker i samhället. Kvällspressen förser svenska allmänheten med innehåll som stimulerar deras behov av såväl information som förströelse och underhållning. Formerna för denna användning ser dock olika ut bland olika grupper av svenskar, och har dessutom förändrats väsentligt över tid, i synnerhet under de allra senaste åren. Det har länge stått utom allt tvivel att de anrika och lösnummersålda papperstidningarna har tappat i upplaga och läsning, och att detta tapp till stor del uppstått som en följd av stora satsningar på digital nyhetspublicering som såväl möjliggjort som påskyndat ett skifte till nätbaserad nyhetsanvändning (Westlund & Färdigh, 2011).

Under senare tid har liknande mönster kunnat skönjas även för de annars så framgångsrika nyhetssajterna kopplade primärt till datorer, något som hänger samman med att svenskarna i ökande grad börjat använda sig av sina mobiler och surfplattor för att ta del av kvällspressens utbud (Färdigh & Westlund, 2013). Liknande mönster kan skönjas även när det gäller användningen av andra svenska nyhetsmediers olika plattformar. Den tilltagande användningen av smarta mobiler och surfplattor (som i praktiken fungerar som medieplattor) har också uppmärksamats i studier av nyhetsanvändning i ett flertal andra länder i Europa (Newman & Levy, 2013; Verbrugge m. fl., 2013; Schröder, 2014), liksom i en rad studier från USA (Mitchell & Rosenstiel, 2012; Rosenstiel m. fl., 2011, Sasseen m. fl., 2013).

Denna utveckling hänger dels samman med mer övergripande förändringar i medielandskapet, dels med att nyhetsmedieföretag sedan längre på ett relativt aktivt sätt arbetar för att utvecklas genom att publicera nyheter för olika digitala och mobila plattformar (Nygren & Zuiderveld, 2011; Westlund, 2011; 2012). En forskningsöversikt visar att det under senare år har skett tilltagande satsningar på nyhetspublicering för mobiler (Westlund, 2013). Ur ett svenskt perspektiv har branschdata och branschpriser gett vid handen att Aftonbladet och Expressen är tongivande när det gäller att förflytta sina positioner mot mobila plattformar. Det innebär också att det sannolikt är just hos kvällspressen man kan vänta sig allra mest påtagliga förskjutningar i hur man använder olika plattformar för nyheter.

Merparten forskningsstudier har visat att en av de mest framträdande förklaringsvariablerna till skillnader i människors nyhetsanvändning är människors ålder. Med

ålder kan förstås olika saker, dels den faktiska biologiska åldern, dels människors socialt präglade generationstillhörighet, dels kopplingen till människors livscyklar. Därutöver kan man också relatera ålder till förvärvad erfarenhet, kunskap och insikt. Långtgående empiriska studier har visat att såväl generationstillhörighet som livscykel kan bidra till vår förståelse av hur olika människor tar del av nyheter (Westlund & Weibull, 2013). Tidigare studier har även analyserat hur olika generationskohorter – definierade utifrån det årtioende en grupp av personer är födda – använder kvällspressen. Sådana studier visar att vissa generationskohorter kan sammankopplas med specifika nyhetsplattformar – så som papperstidning eller nätnyheter via datorn – medan andra kännetecknas av komplementär medieanvändning (Westlund & Färdigh, 2012).

Detta kapitel vill fördjupa analysen av hur olika generationskohorter tar del av kvällspressens nyheter via papperstidning, tidningens nyhetssajt, mobil samt surfplatta. Kapitlet inleds med att presentera ett integrerat teoretiskt ramverk som inbegriper två olika forskningstraditioner. Utifrån ramverket specificeras hypoteser om ersättande respektive komplementära effekter. Kapitlet syftar till att beskriva och förklara olika generationskohorters regelbundna användning och icke-användning av kvällspressens olika plattformar.

Ersättande och komplementära effekter

En grundläggande fråga för detta kapitel handlar om huruvida människor tar del av nyheter, och om detta i så fall görs på konkurrerande eller komplementära sätt. Sådana frågor har studerats i relation till papperstidningsläsning ända sedan radion (Lazarsfeld, 1940) och televisionen (Belson, 1961) introducerades och började spridas. Forskarsamhället har över tid utvecklat teorier kring hur framväxande medier samspelar med redan existerande medier. Det finns i huvudsak två olika ansatser, vilka kan formuleras som teoretiskt grundade hypoteser.

Den första ansatsen tar sin utgångspunkt i att olika medier har skilda egenskaper och funktioner, vilket i sin tur spelar en avgörande roll för hur dessa förmår konkurrera om människors tid och resurser. Utgångspunkten är att olika medier konkurrerar med varandra, bland annat i tid och rum, varvid den första hypotesen handlar om att man kan vänta sig att människor minskar eller helt upphör använda ett specifikt nyhetsmedium när ett annat nyhetsmedium görs tillgängligt (se t.ex. Dimmick, 2003). Det handlar om att specifika nyhetsmedier konkurrerar om att inta nischen för en given situationell kontext, så som morgonstunden i hemmet eller arbetsplatsen. Forskningen som bedrivits med avstamp i den första hypotesen har pekat mot att papperstidningar primärt läses i hemmet på morgonen, nätnyheter vänder man sig till från datorn vid arbetsplatsen, och mobilen används för nyheter framförallt när man är på språng (Dimmick, Feaster, & Hoplamazian, 2011). Om människor exempelvis skapar nya morgonrutiner, där tv:n, mobilen eller surfplattan intar morgontidningens plats, så har en ersättande effekt uppstått.

Den andra ansatsen tar istället sin utgångspunkt i användarna och deras skilda behov och intressen. Denna ansats betonar hypotesen om att människor istället vill använda existerande och framväxande nyhetsmedier på ett komplementärt sätt. Människor kan ha ett behov av att få information, såsom nyheter fast på olika sätt och i olika former (Nguyen & Western, 2006). Någon som inte är sportintresserad söker inte aktivt upp nyheter om sport, och ger förmodligen inte heller sådant någon uppmärksamhet om denne skulle exponeras för detta. En sportintresserad person däremot, kan exempelvis vilja läsa artiklar om sitt favoritlags uppladdning inför en match, och dessutom vilja följa diskussioner på bloggar, forum och Twitter. När väl matchen sker ser personen gärna matchen live, samt följer live-rapporteringen online från utvalda nyhetsmedier, via antingen datorn, surfplattan eller mobilen. Har personen inte möjlighet att se matchen live på tv, eller lyssna till den på radio, så söks sådana klipp upp på nätet efteråt. Väl efter matchen väljer personen ifråga möjligen också att fördjupa sig i nyheter om matchens resultat och idrottsutövarnas prestationer med mera, vilket kan ske från flera olika medier. Sammantaget pekar denna diskussion mot att det finns individer som kan ha ett stort intresse för specifika nyheter, men också stort nyhetsintresse i allmänhet, vilket gör att denna individ söker komplettera nyhetsutbudet via olika nyhetsmedier och plattformar. Denna hypotes understryker vidare att ett och samma nyhetsmedium kan tjäna såväl samma som skilda behov för olika människor (Van Cauwenberge, d'Haenens & Beentjes, 2010).

Det har under de senaste två decennierna publicerats åtskilliga studier internationellt med fokus på huruvida användningen av nyhetssajter har en ersättande eller komplementär effekt på papperstidningsläsning. En sammantagen bedömning av dessa studier ger en spretig bild: en del studier bekräftar hypotesen om ersättande effekter medan andra studier bekräftar hypotesen om komplementära effekter. Dessa skillnader hänger samman med att forskningen genomförts med olika metoder, vid olika tidpunkter, och vid olika platser (Westlund & Färdigh, 2011). En annan orsak till denna grumlighet har också att göra med att nyhetsanvändningen varierar bland olika grupper av allmänheten, särskilt vad gäller ålder (se. t.ex. De Waal & Schoenbach, 2010; Bergström & Wadbring, 2010; Westlund & Färdigh, 2011). Sammantaget pekar istället dessa studier mot att en rimligare utgångspunkt är att integrera hypoteser om ersättande- och komplementära effekter till ett mer heltäckande teoretiskt ramverk, samt att man bör granska ålderns betydelse för nyhetsanvändning mer närsynt.

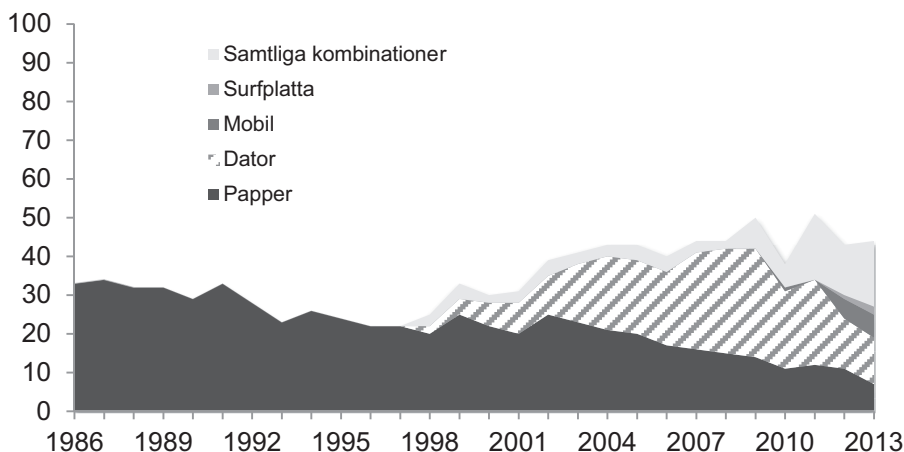
Svenska allmänhetens olika relationer till kvällspressen 1986-2013

Sedan den första nationella SOM-undersökningen genomfördes 1986 är ett övergripande utvecklingsmönster att upplagan för kvällspressen har sjunkit (Gustafsson, 2008) och att läsningen av tidningarna både har blivit mindre regelbunden och minskat. I sammanhanget är det dock viktigt att poängtera att andelen läsare

bland den svenska befolkningen ändå var avsevärt mycket högre då än vad den är idag. Följaktligen innebär detta också att andelen som aldrig läste en kvällstidning var lägre då än nu.

Figur 1 visar hur kvällstidningsläsandet har utvecklats och fördelat sig mellan tillgängliga nyhetsplattformar under tidsperioden 1986-2013. I mitten av 1980-talet var andelen som uppgav att de läste en kvällstidning på papper en eller flera gånger i veckan väsentligt högre än de som aldrig gjorde det vilka motsvarade omkring tionde svensk. Fram till trendbrottet som ägde rum mellan 2006 och 2007 var också andelen som regelbundet läser en kvällstidning större än andelen som aldrig gör det. Denna negativa utveckling förstärktes under 2011 då andelen icke-läsare och de som läser minst en gång i veckan för första gången var lika stor (omkring 30 procent), ett utvecklingsmönster som även förstärktes något i resultaten från 2012 års nationella SOM-undersökning. Resultaten för 2013 visar att dessa utvecklingsmönster håller i sig, och har förstärkts ytterligare; andelen icke-läsare har ökat till 38 procent, medan andelen som regelbundet läser har sjunkit till 10 procent.

Figur 1 Svenskarnas regelbundna användning av kvällspressen i papper, via dator, mobil och surfplatta 1986-2013 (procent)

Kommentar: Figuren visar andelen regelbundna tidningsläsare endast på papper och hur den totala andelen regelbundna läsare ökar vid en komplettering av läsning endast på dator, i endast i mobil, endast på surfplatta och samtliga kombinationer av papper, dator, mobil och surfplatta. Urvalet år 1986-1991 utgjordes av svenska medborgare i åldrarna 15-75 år. År 1992-1999 av åldrarna 15-80 år, för perioden 2000-2008 av åldrarna 15-85 år och för 2009-2013 av åldrarna 16-85 år. Med regelbundenhet avses läsning minst 3 dagar per vecka.

Källa: De nationella SOM-undersökningarna 1986-2013.

Figur 1 visar alltså en tydlig nedåtgående trend i regelbundet papperstidningsläsande. Figur 1 visar också att den frekventa användningen av kvällstidningsnyheter digitalt, och den *ackumulerade* kvällstidningsanvändningen totalt sett, ökat påtagligt från sent 1990-tal och framåt. Det är med knapp marginal som tillskotten från diverse plattformar lyckats hålla andelen regelbundna användare på en högre nivå än andelen icke-användare (detta resultat presenteras ej i figuren).

Kvällspressens nedgång på papper har skett i olika omfattning beroende på vilka grupper av svenskar man tittar specifikt på. Under hela perioden har det varit vanligare bland män än kvinnor att regelbundet endast läsa papperstidningen (12 respektive 9 procent 2013). Sett till allmänna ålderskillnader var kvällstidningsläsningen förhållandevis begränsad bland de äldre under andra halvan av 1980-talet och mer vanligt förekommande bland yngre. De som var unga då har i stor utsträckning också bibehållit sin läsning av kvällstidningar på papper, men då de decennier senare blivit äldre så präglas istället dagens kvällstidningsläsare av en i huvudsak äldre population (17 procent för ålderskategorin 65-85 år respektive 5 procent bland 16-29 år). Den äldre generationen regelbundna kvällstidningsläsare är överlag heller inte är lika välutbildad som dagens yngre generationer vilket också leder till att dagens regelbundna kvällstidningsläsare i hög utsträckning består av lågutbildade (19 procent bland dem med lägst utbildning). Det skall i sammanhanget också noteras att tidigare skillnader i läsning mellan olika samhällsklasser minskat över tid. Detta förklaras bland annat av att arbetare (13 procent), egenföretagare (13 procent) och tjänstemän (8 procent) har minskat sin läsning av kvällspress på papper, och att dessa därmed i princip hamnat på samma nivå som högre tjänstemän (7 procent). Sammantaget visar resultaten att merparten svenskar numer i stort sett aldrig läser en kvällstidning i pappersform. Det är istället en betydande andel som uppger att de regelbundet tar del av kvällstidningarna på nätet.

Kvällspressen har förändrats från att vara papperstidningsföretag till att bli digitalt orienterade mediehus. Hösten 1994 började Aftonbladet publicera ett urval av sina nyheter på nätet, och började därigenom ta täten för svensk nätjournalistik. Initiativet att börja publicera nyheter digitalt åtföljdes även av Expressen och en rad andra tidningsföretag som snabbt sjösatte liknande initiativ. I takt med utvecklingen av alltfler datorer med modemuppkopplingar i svenska hem ökade även det regelbundna kvällstidningsläsandet i digital form. Som en följd av den s.k. IT-kraschen runt millenniumskiftet stannade dock många satsningar på nätnyheter och nätjournalistik upp. Aftonbladet valde att trots detta fortsätta sina satsningar digitalt, för att ungefär ett decennium senare deklarera att man blivit ett företag som prioriterar digitalt före papper.

De årliga nationella SOM-undersökningarna har ställt frågor till svenskarna om deras användning av kvällspressens nätnyheter sedan 1998. Under perioden 1998-2013 har den regelbundna användningen kvällspressens nätnyheter totalt sett fyrdubblats, från 8 till 35 procent regelbundna användare. Precis som för den

regelbundna läsningen av kvällstidningar i pappersform så är det regelbundna användandet på nätet via dator mest utbredd bland män. Detta är särskilt tydligt vad gäller Aftonbladets nätupplaga (29 procent bland män respektive 21 procent bland kvinnor). Det regelbundna användandet av kvällspress på nätet är i stort sett jämnt fördelat bland svenskar i samtliga ålderskategorier, även om det är allra vanligast i åldersspannet 16-49 år (44 procent bland 16-29-åringar respektive 48 procent bland 30-49-åringar). Tvärtom mot vad som tidigare konstaterades för personer med högre utbildningsnivå och läsning på papper, visar användningen av nätnyheter istället ett motsatt beteendemönster (36 procent bland högutbildade och 18 procent bland lågutbildade). Ett liknande fast omvänt utvecklingsmönster finns också bland tjänstemän och högre tjänstemän, där det inte bara handlar om en kraftig nedgång i papperstidningsläsning utan också en tilltagande regelbunden användning av nätnyheter (38 respektive 38 procent 2013).

Analysen av kvällspressanvändning via mobilen visar vidare att det är vanligare med regelbunden användning bland män än bland kvinnor (20 respektive 17 procent). Sett till allmänna ålderskillnader kännetecknas kvällstidningsläsning i mobilen, precis som användandet på nätet, i huvudsak av användare inom åldersspannet 16-49 år (31 procent för ålderskategorin 16-29 år respektive 33 procent bland 30-49-åringar). Det är även påtagligt att det regelbundna kvällstidningsanvändandet först och främst består av personer med högre utbildning (23 procent bland dem med högst utbildning), medan det, sett till skillnader i användning mellan olika samhällsklasser, inte finns några större skillnader mellan exempelvis arbetare och tjänstemän (18 respektive 19 procent), men där det regelbundna kvällspressanvändandet via mobil är vanligast bland högre tjänstemän (25 procent).

Slutligen när det gäller det komplementära kvällspressanvändandet – det vill säga av papperstidning eller kvällstidningsnyheter via dator, mobil eller surfplatta – visar analysen att det är vanligare bland män än bland kvinnor med ett kombinerat användande (20 respektive 14 procent). Precis som för kvällspressanvändningen via mobilen är det först och främst bland de yngre ålderskategorierna som det komplementära användandet äger rum (23 procent för ålderskategorin 16-29 år respektive 28 procent bland 30-49-åringar). När det gäller utbildningsnivå är det regelbundna komplementära användandet vanligast bland dem med medelhög utbildning (20 procent), samt bland högre tjänstemän (26 procent).

En av slutsatserna är att den regelbundna nätnyhetsanvändningen – via dator, mobil och/eller surfplatta – utgör mer än bara ett rejält tillskott till kvällstidningarnas samlade användning. Över tid har det skett en förskjutning från att primärt vända sig till papperstidningen för kvällspressnyheter, till att nätnyheter via datorn har kommit att bli den primära plattformen. Sammanställningen av den ackumulerade kvällstidningsanvändningen visar dessutom en exceptionellt snabb förskjutning på senare tid, från att ta del av nätnyheter endast via en dator till att istället använda mobila plattformar.

Svenskarnas kvällstidningsanvändning via olika plattformar

Den mest framträdande skillnaden i hur svenskar tar del av kvällspressen under senare år hänger samman med den snabba framväxten av (smarta) mobiler och surfplattor. Dessa individuella, nätverksuppkopplade och högst portabla medietekniker har omdefinierat nyhetsmedieföretagens förutsättningar för produktion och spridning av nyheter (Westlund, 2013). Likaså har dessa medietekniker skapat nya möjligheter för att ta del av kvällspressens journalistik i vardagslivets olika tidsluckor. Detta sker exempelvis när man äter frukost, åker kollektivtrafik eller sitter i ett möte. Mobilen och surfplattan har också vunnit mark när man lutar sig tillbaka i TV-soffan, genom vilka man såväl läser som skriver i olika sociala medier. Trafikmätningar av hur kvällspressens sajter, mobil sajter och applikationer används har under senare år visat att det är i första hand på just mobila enheter som det sker en ökning (Kiaindex, 2013). I det följande analyseras och jämförs därför användning via papper, dator, mobil och surfplatta för år 2010-2013.

Tabell 1 Allmänhetens regelbundna användning av kvällspress på papper, internet via dator, mobil och surfplatta 2010-2013 (procent)

	2010	2011	2012	2013
Endast papper	29	15	21	17
Endast dator	53	47	32	27
Endast mobil	2	0	12	14
Endast surfplatta	-	0	1	3
Papper, dator, mobil och surfplatta	-	1	1	1
Papper, dator och mobil (ej surfplatta)	2	2	2	1
Papper, dator och surfplatta (ej mobil)	-	1	0	0
Papper, mobil och surfplatta (ej dator)	-	0	0	0
Dator, mobil och surfplatta (ej papper)	-	3	5	10
Papper och dator (ej mobil eller surfplatta)	8	6	5	4
Papper och mobil (ej dator eller surfplatta)	0	0	1	2
Dator och mobil (ej papper eller surfplatta)	6	23	16	13
Papper och surfplatta (ej dator eller mobil)	-	0	0	0
Mobil och surfplatta (ej papper eller dator)	-	0	2	3
Dator och surfplatta (ej papper eller mobil)	-	2	2	5
Summa procent	100	100	100	100
<i>Totalt antal användare</i>	<i>617</i>	<i>731</i>	<i>633</i>	<i>727</i>

Kommentar: Med regelbunden användning avses minst 3 dagar i veckan. Tabellen visar samtliga personer som svarat att de använde kvällstidningar regelbundet på papper, på internet via dator och mobil samt surfplatta under 2010, 2011, 2012 och 2013. Kategorin 'Varken på papper, Internet, mobil eller surfplatta' har exkluderats.

Källa: De nationella SOM-undersökningarna 2010-2013.

En analys av den samlade kvällspressanvändningen, utifrån samtliga ovan nämnda nyhetsplattformar, visar att 43 procent av svenska allmänheten (16-85 år) använde någon av dessa regelbundet 2013. Bakom denna siffra finner vi dock påtagliga skillnader i hur de olika nyhetsplattformarna används, liksom påtagliga skillnader mellan 2010 och 2013. Tabell 1 visar hur de *regelbundna användarna* (minst 3 gånger per vecka) av kvällspress använde kvällspressens olika nyhetsplattformar år 2010-2013.

Ett resultat som gäller för hela tidsperioden är att majoriteten av regelbundna kvällspressanvändare *endast* använder nätnyhetsajten via dator: 53 procent år 2010, 48 procent 2011, 33 procent 2012 och 27 procent för 2013 vilket innebär en halvering på fyra år. Under samma tidsperiod har andelen av de regelbundna användarna som endast läser kvällstidningar på papper också minskat (från 29 procent 2010 till 17 procent år 2013). Påföljande analyser kring komplementära effekter och skillnader mellan generationskohorter utgör en viktig förklaring till dessa resultat.

När det gäller regelbunden användning av kvällspressen med mobilen kan vi istället observera ett motsatt utvecklingsmönster. År 2011, som var det undersökningsår då frågor kring kvällstidningsanvändning i mobil ställdes första gången, var det regelbundna användandet i mobilen i stort sett obefintligt. Istället kompletterar ungefär var fjärde svensk regelbundet kvällspressanvändandet i mobil i kombination med dator. Utifrån resultaten från både 2012 och 2013 kan vi istället se att den komplementära användningen av mobilen och datorn fortsätter att minska (16 procent 2012 respektive 13 procent 2013).

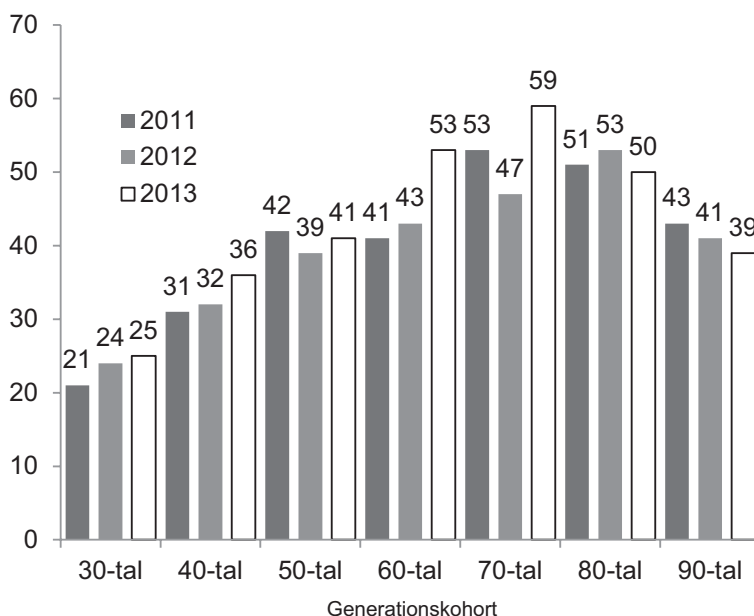
En viktig förklaring till denna utveckling är att mobilen vunnit mark som helt självständigt nyhetsplattform. Som tidigare nämnts var det ingen som uppgav sig använda endast mobilen för nyheter år 2011, medan det regelbundna kvällspressanvändandet via endast mobil hamnade på 14 procent 2013. Således fortsätter ökningen från föregående år, medan andelen som endast besöker kvällspress via datorn fortsätter att minska. Slutligen, 2011 var det endast tre procent som uppgav att de kombinerade sin nätnyhetsanvändning via surfplatta, dator och mobil, medan motsvarande siffra för 2013 var 10 procent. Samtidigt är det viktigt att poängtera att spridningen av övriga kombinationer av plattformar för regelbunden nyhetsanvändning är relativt begränsad.

Kvällspressanvändning 2011-2013 i generationskohorter

I avsnittet som följer analyseras skillnader och likheter i hur sju olika generationskohorter har förändrat sin användning av kvällspressens fyra nyhetsplattformar. Eftersom frågan om surfplatta började ställas 2011 så fokuseras därför åren 2011 till 2013. Under denna period har det skett en kraftig tillväxt i användningen av mobilen för nyheter (Sassen et al., 2013, se även Oscar Westlunds kapitel i denna volym). Precis som nämnts tidigare ligger det här kapitlets fokus på att analysera

generationskohorter och att belysa och nyansera användningen mellan olika grupper. Figur 2 visar att den totala andelen användare skiljer sig väsentligt åt mellan olika generationskohorter, och förändras under de tre undersökningsåren.

Figur 2 Regelbundna användare av kvällspress på papper, internet via dator, mobil och surfplatta i olika generationskohorter 2011, 2012 och 2013 (procent)

Kommentar: Med regelbunden användning avses minst 3 dagar i veckan. Antalet svarspersoner för varje generationskohort är 161 personer för '30-tal' (2011), 172 personer (2012) och 195 personer (2013); 325 personer för '40-tal' (2011), 324 personer (2012) och 350 personer (2013); 273 personer för '50-tal' (2011), 287 personer (2012) och 305 personer (2013); 269 personer för '60-tal' (2011), 326 personer (2012) och 313 personer (2013); 224 personer för '70-tal' (2011), 201 personer (2012) och 195 personer (2013); 179 personer för '80-tal' (2011), 188 personer (2012) och 180 personer (2013); samt 116 för '90-tal' (2011), 103 personer (2012) och 152 personer (2013).

Källa: De nationella SOM-undersökningarna 2010-2013.

Totalt sett för samtliga år kan vi se att den regelbundna användningen av kvällspress är minst utbredd bland 30- och 40-talister och tvärtom, att lite mer än hälften av 70- och 80-talisterna regelbundet använder kvällspress. Sammantaget har användningen ökat under tidsperioden, bortsett från bland 80- och 90-talister. Två mer specifika mönster framträder från resultaten. För det första så framgår att den regelbundna användningen av kvällspress, på en sammantagen nivå, är minst

utbredd bland de äldre generationskohorterna. För det andra framgår att den regelbundna användningen av kvällspress ökar med yngre generationskohorter, och är absolut högst bland 70-talister, och därefter placerar sig på något lägre nivå bland 80- och 90-talister.

Bland 30-talister var 21 procent regelbundna kvällspressanvändare år 2011, och för 2013 var andelen 25 procent. Även för 40-, 50- och 60-talister har det skett en ökning i andelen regelbundna kvällspressanvändare under tidsperioden. För övriga generationskohorter är utvecklingen däremot den motsatta. Motsvarande siffror för 90-talister var 43 respektive 39 procent. Detta visar att även om det regelbundna användandet är högst bland de yngre och lägre bland de äldre generationskohorterna, så minskar dessa skillnader i takt med att det regelbundna användandet ökar bland de äldre och minskar bland de yngre generationskohorterna.

Förklaringar till förändrad kvällspressanvändning

Avslutningsvis presenteras resultaten från logistiska regressionsanalyser med avsikt att undersöka och förklara vilken effekt generationskohort har för olika slags användning och icke-användning av kvällspressens nyhetsplattformar under perioden 2010-2013. I tabell 2 redovisas oddskvoter för regelbunden och icke-regelbunden användning. Oddskvoter är ett statistiskt mått för sannolikhet, och möjliggör att avgöra till vilken grad en generationskohort är mer eller mindre benägen att regelbundet använda kvällspressens olika plattformar än en annan generationskohort (här används 30-talister som referenskategori). I tabellen har de signifikanta oddskvoterna skuggats.

Resultaten från tabell 2 visar ett flertal intressanta mönster. Sannolikheten för regelbunden kvällspressanvändning på papper är absolut högst bland äldre generationskohorter, och försvagas sedan successivt bland de yngre. Över tid finns det däremot inget som tyder på att sannolikheten för ett regelbundet kvällstidningsanvändande skulle vara större vid någon specifik undersökning, om man bortser från förhållandevis höga oddskvoter generellt sett för 2012.

Vad gäller regelbundet kvällstidningsanvändande via dator kan vi se ett motsvarande mönster fast åt rakt motsatt riktning på så sätt att sannolikheten är lägre bland äldre generationskohorter och förstärks sedan successivt bland de yngre. Skillnaden i regelbundet kvällstidningsanvändande via dator från vad vi kan se för exempelvis användandet i mobil är att sannolikheten för läsning ökar fram till och med 70-talisterna för att sedan bli svagare bland 1980- och 1990-talister. För användandet i mobil ökar istället sannolikheten konstant från äldre till yngre generationskohorter. Analysen av kvällspressanvändning endast via mobilen visar vidare att sannolikheten för ett regelbundet användande är lägst bland äldre generationskohorter och ökar sedan bland de yngre, och är mest påtagligt för 2013. Detta mönster återfinns även i det regelbundna komplementära användandet, där sannolikheten, trots lite svagare för 90-talister, är högre bland yngre generations-

kohorter och lägre bland de äldre. Slutligen, sett till icke-användande, bekräftas mönstren från tidigare analyser där sannolikheten för ett icke-användande varken på papper, på nätet, i mobil eller via surfplatta är högre bland äldre generationskohorter och än bland yngre.

Tabell 2 Effekten av generationskohort för icke-användning, komplementär användning samt användning av en särskild nyhetsplattform, 2010-2013 (oddskvoter)

		1940-tal	1950-tal	1960-tal	1970-tal	1980-tal	1990-tal	Konstant	Antal svarande
Särskild nyhetsplattform:									
Endast papper	2013	3.86***	4.26***	2.65***	1.59	0.63	0.55	0.02***	405
	2012	6.15***	5.33***	4.46***	2.63**	1.52	1.04	0.03***	622
	2011	3.24***	2.75***	2.02**	1.28	0.70	0.65	0.07***	482
	2010	3.30***	3.84***	2.95***	1.65	0.65	0.27*	0.06***	522
Endast dator	2013	0.76	1.30	1.71	2.38**	1.29	0.97	0.09***	199
	2012	2.06	4.30*	6.53**	7.21**	4.95**	4.88*	0.03***	205
	2011	0.31**	0.62	1.39	1.07	1.46	1.31	0.23***	294
	2010	0.32**	0.86	1.17	2.01**	2.36**	2.37**	0.19***	329
Endast mobil	2013	0.06**	0.25**	0.36*	0.93	1.29	1.49	0.09***	100
	2012	0.00	0.00	0.15***	0.33**	0.68	0.92	0.14***	74
	2011	0.00	0.00	0.12**	0.36	0.80	0.82	0.06***	35
	2010	0.00	0.00	0.13	0.45	0.55	0.25	0.03***	11
Komplementär användning:									
Papper och/eller dator och/eller mobil och/eller surfplatta	2013	0.15***	0.26***	0.68	1.06	1.91**	1.38	0.26***	283
	2012	0.06***	0.23***	0.34**	0.54*	0.87	1.23	0.30***	214
	2011	0.03**	0.21***	0.45*	0.90	1.37	1.42	0.18***	172
	2010	0.00	0.20***	0.37**	0.48*	0.75	1.19	0.14***	99
Icke-användning:									
Varken papper, dator, mobil eller surfplatta	2013	1.94**	1.14	0.91	0.57**	0.45***	0.63*	1.58**	735
	2012	2.13**	1.50	1.09	0.92	0.78	0.61*	1.45	970
	2011	2.83***	1.71*	1.06	1.10	0.67	0.73	1.32	736
	2010	2.38***	1.06	0.92	0.77	0.67*	0.62*	1.73***	1036

Kommentar: Anti-logaritmerade regressionskoefficienter (oddskvoter). Oddsquoten visar hur många gånger oddset förändras av ett skalsteg på den oberoende variabeln generationskohort. Referenskategori är '1930-tal' där $\beta = 1,00$. Oddskvoter som är större än 1 innebär att oddset (och sannolikheten) för en viss typ av kvällstidningsanvändning ökar, och vice versa. Regelbundet kvällstidningsläsande endast via surfplatta har exkluderats från regressionsmodellen på grund av för få antal svarande. * = $p < .05$, ** = $p < .01$, *** = $p < .001$.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen för respektive år.

En ökad komplementär användning av dator, mobil och surfplatta

Den långtgående tidsserien från 1986 till 2013 har visat hur svenska allmänhetens läsning av kvällspressens papperstidningar fortsätter sjunka, medan resultaten för 1998-2013 pekar på hur detta tapp över tid kompenseras tämligen väl av användningen av kvällstidningarnas sajter på nätet. Medan användningen av nätnyhets-sajter via dator har stagnerat under senare år så visar djupdykningen i mönstren för 2011-2013 att mobiler och surfplattor bidrar till såväl ett ökande som alltmer fragmentariserat mönster. De mönster som är allra mest framträdande sedan mätningar av mobil och surfplatta inleddes handlar om att svenskarna i ökande grad använder flera kvällstidningsplattformar komplementärt, men också att mobilen till synes vinner mark som självständigt nyhetsplattform.

Analysen av olika generationskohorters användning visar att det finns tydliga skillnader mellan somliga av dessa, men också förskjutningar mellan de olika åren. Sett över tid är sannolikheten för ett regelbundet användande via mobilen högre bland yngre generationskohorter och mest påtagligt 2013.

Äldre generationskohorter inriktar sig först och främst mot ett regelbundet användande på papper medan 50-, 60- och 70-talister istället väljer att ta del av kvällstidningar via dator. Dessutom visar resultaten att yngre generationskohorter (80- och 90-talister) ser ut att ha utvecklat ett mer specifikt och fragmentiserat användningsmönster via mobil. En av slutsatserna man kan dra utifrån detta är att det, trots en mångfald av möjligheter till ett komplementärt användande, är betydligt vanligare med ett regelbundet användande av enskilda plattformar.

En annan viktig slutsats är att flertalet generationskohorter uppvisar en påtaglig föränderlighet i sina nyhetsvanor, snarare än upprätthållande av vanor. Dagens föränderliga medielandskap bidrar till att väl invanda rutiner i den vardagliga medieanvändningen håller på att stöpas om ordentligt, vilket i sin tur bidrar till att förstärka papperstidningens nedgång och de digitala plattformarnas frammarsch. Framtida studier kan med fördel försöka beskriva och förklara hur denna förskjutning sker, men också hur vi ska förstå, konceptualisera och förhålla oss till detta.

Hur var det då med de två motstridiga hypoteserna? När det gäller den första – att man kan vänta sig att människor minskar eller helt upphör använda ett specifikt nyhetsmedium när ett annat nyhetsmedium görs tillgängligt – visar våra resultat att sannolikheten att regelbundet ta del av kvällstidningar är högre bland äldre generationskohorter än bland yngre när det gäller regelbundet användande på papper, men också tvärtom, att sannolikheten är högre att regelbundet ta del av kvällstidningar bland yngre än bland äldre generationskohorter när det gäller regelbundet användande via dator och i mobil. När det gäller den andra hypotesen – att människor istället vill använda existerande och framväxande nyhetsmedier på ett komplementärt sätt – talar våra resultat istället för att sannolikheten för ett regelbundet kvällstidningsanvändande i olika kombinationer av plattformar är högst bland yngre generationskohorter och att detta mönster ser förhållandevis stabilt ut för de år som vi studerat.

Referenser

- Belson, William A (1961). The effects of television on the reading and buying of newspapers and magazines. *Public Opinion Quarterly*, 25, 366-381.
- Bergström, Annika & Wadbring, Ingela (2010). The contribution of free dailies and news on the Web: Implications of media structural changes for the Swedish newspaper readership market, *Northern Lights*, 8, 139–155.
- De Waal, Esther & Schoenbach, Klaus (2010). News sites' position in the mediascape: Uses, evaluations and media displacement effects over time. *New Media Society*, 12, 477-496.
- Dimmick, John W (2003). *Media competition and coexistence: The theory of the niche*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Dimmick, John W, Feaster, John C, & Hoplamazian, Gregory J (2011). News in the interstices: The niches of mobile media in space and time. *New Media Society*, 13, 23-39.
- Färdigh, Mathias A. & Westlund, Oscar (2013). "Från kvällspress till kvällsmedia" I: Annika Bergström, Lennart Weibull & Henrik Oscarsson & (red.) Vägskäl, SOM-institutet, Göteborg: Göteborgs universitet.
- Gustafsson, Karl-Erik (2008). End-game strategies in the Swedish national tabloid industry. *Nordicom Review*, 29, 325-334.
- Lazarsfeld, Paul (1940). *Radio and the printed page*. New York: Dell, Sloan & Pearce.
- Mitchell, Amy & Rosenstiel, Tom (2012). *The State of the News Media 2012 – An Annual Report on American Journalism*. Pew Research Center's Project for Excellence in Journalism, Washington D.C., 2012.
- Newman, Nic & Levy, David A L (2013). *Reuters institute digital news report 2013 – Tracking the future of news*. Reuters Institute for the Study of Journalism, University of Oxford.
- Nguyen, An & Western, Mark (2006). The complementary relationship between the Internet and traditional mass media: The case of online news and information. *Information Research: An International Electronic Journal*, 11, 1-18
- Nygren, Gunnar & Zuiderveld, Maria (2011). *En himla många kanaler*, Nordicom: Göteborg.
- Rosenstiel, Tom, Mitchell, Amy, Rainie, Lee & Purcell, Kristen (2011). *Mobile news & paying online*. Pew Research Center's Project For Excellence in Journalism, Washington D.C.
- Sasseen, Jane, Olmstead, Kenny & Mitchell, Amy (2013). Digital: As Mobile Grows Rapidly, the Pressures on News Intensify, *The State of the News Media 2013 – An Annual Report on American Journalism*. Pew Research Center's Project for Excellence in Journalism, Washington D.C., 2012.
- Schröder, Kim C (2014). News Media Old and New, *Journalism Studies*, DOI: 10.1080/1461670X.2014.890332

- Van Cauwenberge, Anna, d'Haenens, Leen & Beentjes, Hans (2010). Emerging consumption patterns among young people of traditional and Internet news platforms in the Low Countries. *Observatorio (OBS*) Journal*, 4, 335-352.
- Verbrugge, Karel, Stevens, Isabelle, De Marez, Lieven, Veeckman, Carina, Coppens, Paulien, Hamme, Loy Van & Lievens, Bram (2013). *Mobimeter 2013: A report on the adoption and use of mobile media technologies in Flanders*. Gent, Belgium.
- Westlund, Oscar (2011). *Cross-media News Work - Sensemaking of the Mobile Media (R)evolution*, JMG Bokserie nr. 64, Göteborgs universitet: Göteborg.
- Westlund, Oscar (2012). "Producer-centric vs. participation-centric: On the shaping of mobile media", *Northern Lights*, 10, 107-121.
- Westlund, Oscar (2013). "Mobile news: a review and model of journalism in an age of mobile media", *Digital Journalism*, 1, 6-26.
- Westlund, Oscar & Färdigh, Mathias A. (2011). "Displacing and complementing effects of news sites on newspapers 1998-2009". *International Journal on Media Management*, 13, 177-191.
- Westlund, Oscar & Färdigh, Mathias A. (2012). "Conceptualizing media generations: The print-, online- and individualized generations", *Observatorio (OBS*) Journal*, 6, 181-213.
- Westlund, Oscar & Weibull, Lennart (2013). "Generation, life course and news media use in Sweden 1986-2011", *Northern Lights*, 11, 147-173.